

структура, управління, функція, мета, тобто своєрідна “технологія” дослідження. Системний підхід є сукупністю положень, що дозволяє здійснити загальну орієнтацію стосовно досліджуваного об’єкта. Саме цей підхід у нашому дослідженні містить принципи передбачення, тлумачення і теоретичного обґрунтування отриманих результатів.

Різноманіття сторін, елементів, відносин, внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування і розвитку теорії управління вищими навчальними закладами визначає необхідність її системного вивчення.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Проведене обґрунтування особливостей реалізації системного підходу дослідження розвитку теорії управління ВНЗ дозволило нам визначити низку завдань, які необхідно буде вирішити під час наукового пошуку.

Перспективи подальшого дослідження полягають у застосуванні системного підходу при отриманні результатів дослідження до аналізу розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття) та визначення всіх рівнів теоретико-методологічних засад пізнавальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова О. Г. Системний підхід як методологічний орієнтир в управлінні сучасним закладом / О. Г. Козлова // Педагогічні науки : зб. наук. пр. Сумського держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2004. – С. 23–32.
2. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій / О. В. Кустовська. – Т. : Економічна думка, 2005. – 124 с.
3. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластенина ; Междунар. акад. наук пед. образования. – М. : Академия, 2002. – 566, [1] с.
4. Хриков Є. М. Методологічна функція законів та закономірностей педагогічної науки у історико-педагогічних дослідженнях / Є. М. Хриков // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон, 2005. – Вип. 40. – С. 37–42.
5. Хриков Є. М. Системний підхід до управління навчальним закладом / Є. М. Хриков // Педагогічні науки : зб. наук. пр. Сумського держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2004. – С. 65–70.
6. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
7. Хриков Є. М. Методологічні засади дослідження проблеми управління розвитком загальноосвітньої школи України в 1917 – 1930-ті рр. ХХ століття / Є. М. Хриков // Освіта Донбасу. – 2011. – № 1. – С. 129–136.
8. Хриков Є. М. Методологічні засади аналізу стану та напрямів подальшого розвитку наукової галузі „державне управління” / Євген Хриков // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 10–18.
9. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. для студ. вищих навч. закл. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко ; М-во культури і мистецтв України. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2002. – 295 с.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2016

УДК 374+004

С. С. Лупаренко,

доктор педагогічних наук, доцент

Є. В. Данилова,

студент-магістр

(Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди)

swetka1408@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ РОБОТОЮ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

Анотація

Стаття присвячена дослідженню специфіки використання інформаційних технологій в управлінні роботою музичних шкіл та розв’язанні їх навчально-організаційних проблем. Розкрито проблеми музичних шкіл, а саме: складання розкладу занять, розрахунок навантаження вчителів, недостатнє представлення музичних шкіл у зовнішньому середовищі; брак навчальних приміщень. Схарактеризовано вимоги до програми для складання та

редагування розкладу групових занять у музичній школі. Визначено можливості використання інформаційних технологій для покращення діяльності музичних шкіл.

Ключові слова: музична школа, інформаційні технології, управління, проблема, програма, розклад.

Summary

The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of using the informational technologies in music schools management and solving their educational and organizational problems. The problems which music schools usually face with have been revealed. The requirements to a programme for scheduling group classes at music schools have been characterized. The possibilities of using the informational technologies for improving the activity of music schools have been determined.

Key words: music schools, informational technologies, management, programme, problem, schedule.

Постановка проблеми. З кінця ХХ ст. світове суспільство рухається шляхом інформатизації. Інформаційні технології торкнулися майже всіх сфер життя. Вони активно використовуються у сфері освіти як у викладанні, так і в управлінні освітніми закладами. Так, майже в усіх загальноосвітніх навчальних закладах є сайти, набір шаблонів документів, що застосовуються в роботі адміністрації школи; впроваджуються програми для складання та редагування розкладу; створюються інформаційні системи, що регулюють педагогічний процес.

Але, на жаль, у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах здійснюються тільки перші кроки в цьому напрямку. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням цих установ; значно меншою їх кількістю (порівняно з загальноосвітніми навчальними закладами); браком спеціалістів у галузі інформатизації початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (для порівняння – у кожній загальноосвітній школі є викладачі інформатики, і саме вони займаються впровадженням інформаційних технологій); відсутністю наукових досліджень цього питання.

З огляду на це актуальним є питання вивчення особливостей використання інформаційних технологій у педагогічному процесі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, зокрема музичних шкіл.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми дозволяє зробити висновок про те, що науковцями розкрито певні аспекти проблеми діяльності початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів та питання використання інформаційних технологій в управлінні освітніми установами. Основними напрямками досліджень є: організація діяльності музичних шкіл на різних етапах розвитку освіти в Україні (Ю. Бекетова, Н. Головка, Г. Захарович, М. Ковзій, Д. Павлов, Т. Танько), управління в системі мистецької освіти (Ю. Алієв, Т. Бакланова, Т. Дорош, Л. Зарілова, Б. Критський, А. Малинковська, А. Малюков, Р. Назімова, О. Радінова), проблеми розвитку мистецької освіти (В. Горлинський, Г. Маяковська), інформаційні технології в управлінні освітою (В. Биков, В. Дивак, Г. Єльнікова, Л. Киян, О. Кулик, О. Лебедев, І. Мороз, І. Пліш, О. Співаковський). Водночас питання особливостей використання інформаційних технологій в управлінні роботою початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів окремо не розглядалося, що і зумовило цей науковий пошук. Це дослідження є складовою частиною програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Мета статті – розкрити специфіку використання інформаційних технологій в управлінні музичними школами та розв'язанні їх навчально-організаційних проблем.

Виклад основного матеріалу. Музичні школи, а також художні, театральні, хореографічні, комбіновані школи (школи мистецтв, що складаються з відповідних відділень) є початковими спеціалізованими мистецькими навчальними закладами. Музичні

школи, або музичні відділення шкіл мистецтв, у свою чергу, розподіляються на відділи – структурні підрозділи, що відповідають певній спеціалізації у межах музичного напрямку, наприклад, “Відділ народних інструментів”, “Відділ духових інструментів”, “Вокальний відділ” тощо. Навчально-виховний процес у цих закладах поєднує індивідуальні та колективні форми роботи [1].

Серед проблем, з якими стикається майже кожен керівник музичної школи, можна назвати брак коштів (на купівлю музичних інструментів, ремонт, спеціальної апаратури), відсутність конкурсного відбору (через невелику кількість бажаючих навчатися), труднощі із складанням розкладу та розрахунком педагогічного навантаження через особливості навчального процесу.

Так, однією з найважливіших є проблема розкладу. Наприклад, специфікою організації навчального процесу в музичній школі є переважання індивідуальної форми роботи (для порівняння – в інших мистецьких закладах (художніх, хореографічних та театральних школах) основною є групова форма). Але поряд з індивідуальними заняттями в музичних школах є також і групові (сольфеджіо, музична література, хор, оркестровий клас тощо). Розклад групових занять складається централізовано заступником директора з навчальної роботи, але розклад індивідуальних занять формується кожним викладачем з фаху окремо. Це зумовлює виникнення проблеми відстеження, так званих, “накладок”. Незважаючи на те, що розклад складається централізовано, він дає можливі варіанти відвідування групових занять, із яких учні обирають самостійно найзручніший для них. Таким чином, щоб проконтролювати розклад всієї школи на наявність “накладок”, необхідна велика кількість часу. Як наслідок, заступник директора з навчальної роботи приділяє увагу загальному розкладу (на решту напрямків роботи часу не вистачає), або займається усіма видами робіт (при цьому розклад не контролюється достатньо). Це призводить до доган, штрафів, а також утримання із заробітку викладачів оплати за час, що збігся з іншим предметом.

Ще однією відмінністю роботи музичних шкіл є різна тривалість уроків. Згідно з Типовими навчальними планами уроки в музичних школах тривають 0,5, 1, 1,5 та 2 академічні години, що є відповідно 25 хв., 45 хв., 1 год. 10 хв., 1 год. 30 хв. Також незвичним є процес формування груп. Якщо в загальноосвітній школі класи вже сформовані до 1 вересня і учні тільки в постійному складі відвідують уроки, то в музичній школі учні обирають з декількох можливих варіантів найбільш прийнятний для себе, при цьому можуть відвідувати різні дисципліни з різними групами. Ще одна особливість витикає з того факту, що музична школа є позашкільним навчальним закладом, тобто необов'язковим, а це означає, що за наявності вільних місць дитина може бути прийнята не 1 вересня, а пізніше; через відсутність своєчасної оплати, невиконання навчальних вимог або з інших причин учень може бути відрхований у середині навчального року.

Особливості організації навчально-виховного процесу в музичній школі у порівнянні із загальноосвітніми школами узагальнені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння особливостей організації навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі та музичній школі

Навчальний заклад	Загальноосвітній навчальний заклад	Музична школа або музичне відділення школи
Особливості		естетичного виховання
Форма навчання	групова	групова та індивідуальна
Тривалість уроку	фіксована для всіх предметів	уроки з різних предметів у різних класах різної тривалості
Формування груп		
• Час формування	до початку навчального року	протягом першого тижня навчального

• Постійність складу груп	склад групи однаковий для всіх предметів	року на кожен предмет формується окрема група
• Спосіб формування	централізовано	за бажанням батьків
Зміна контингенту протягом року	окремі випадки	звичайне явище
Робочий тиждень	п'яти або шестиденний	Семиденний

Спроби розв'язання проблем, пов'язаних із розкладом, уже здійснюються. Так, у деяких школах спробували ввести єдину сітку розкладу уроків, незважаючи на те, що багато інших шкіл, випробувавши цей засіб, відмовились від нього. Причинами відмови від єдиної сітки уроків є зумовлена Типовими навчальними планами різна тривалість уроків; брак навчальних приміщень; неможливість витратити час на великі перерви для вирівнювання сітки уроків; проживання учнів у різних кінцях міста та навчання в різних загальноосвітніх навчальних закладах із різним режимом роботи.

Часто виникає й інша проблема: викладачу з фаху дають кабінет по годинно на всіх його учнів, але з різних причин ніхто з них не встигає дійхати до музичної школи на початок заняття. Якщо починати роботу на урок пізніше, то ввечері один з учнів вже не зможе навчатися через заборону працювати після певного часу. Таким чином, цей учень не потрапляє на урок взагалі, тому що в інший день кабінет закріплено за іншим викладачем, і вільних кабінетів немає. Проблема можна було б розв'язати, «зсунувши» весь розклад викладача на половину уроку раніше, або пізніше, що не дозволяє наявність єдиної сітки. Це змушує викладачів вести так звану «подвійну бухгалтерію», коли заступнику директора подається один розклад, а працювати вони вимушені за іншим, реальним розкладом. Це не робить честі керівнику, оскільки він перекладає таким чином відповідальність з себе на підпорядкованих йому працівників. При перевірці серед поданих йому розкладів все буде правильно, а те, що вони не збігаються з реальністю, буде цілком провиною викладачів, поставлених у такі умови.

За майже відсутністю централізованого розкладу батьки дитини складають його самостійно з викладачем із фаху. Але часто після з'ясування розкладу учень може змінити групу з будь-якого групового предмета, і трапляється, що збіг буде майже непомітним, наприклад, 5 хв. Таким чином, учень відвідує, наприклад, урок скрипки і на 5 хв. запізнюється на сольфеджіо. Своїм запізненням він не дивує викладача з сольфеджіо, оскільки діти їдуть із різних кінців міста і можуть спізнитися через проблеми з транспортом. Ця типова для музичної школи ситуація може тягнутися певний час, і добре, якщо вона з'ясується самою школою, а не завдяки зовнішній перевірці.

Було б логічно у XXI ст. спробувати розв'язати перелічені проблеми за допомогою інформаційних технологій, але й досі заступники директорів вирішують їх уручну.

Ураховуючи, що в більшості освітніх закладів (від загальноосвітніх до вищих навчальних закладів) успішно використовуються спеціальні програмні продукти, що полегшують та прискорюють складання розкладу, перш за все, необхідно проаналізувати вже існуючі програми, зокрема програми для складання розкладу.

Програма «Ніка-Люкс» (оригінальна назва – «НИКА-Люкс», розробник – компанія «НИКА-Софт») [2] автоматизує процес складання тижневого шкільного розкладу занять у загальноосвітніх закладах різних ступенів і профілів (школи, гімназії, ліцеї), беручи до уваги особливості навчальних планів та організації педагогічного процесу, а також вимоги методичного, санітарно-гігієнічного та індивідуально-психологічного характеру. Програма надзвичайно легка в опануванні та зручна в роботі. Програму складання розкладу можна завантажити безкоштовно та тестувати її роботу протягом 17 днів.

Результатом роботи програми є шкільний розклад занять, складений з мінімальною кількістю “вікон” для вчителів. При наявності зауважень до кінцевого результату оператор має можливість скористатися зручним інструментом для ручного редагування розкладу занять.

Ця програма враховує: наявність у школі другої зміни, п'яти- або шестиденної форми навчання; особливості кабінетного фонду школи; методичні дні та небажаний час роботи вчителів, у тому числі режим добору оптимальних днів; дні й години для проведення екскурсій, візитів до театрів тощо; граничні рівні денного навчального навантаження з урахуванням коефіцієнтів складності предметів тощо.

Програма забезпечує: розподіл класів на ті, що навчаються за п'яти- або шестиденкою; «плаваючий» початок занять і другої зміни; розбивку класів на групи (до трьох груп), у тому числі за різними предметами; подвоєння, потроєння і т.д. заданої кількості годин; об'єднання класів у потоки (у тому числі з подальшим розподілом на групи); складання розкладу з урахуванням особливостей наявного аудиторного фонду, викладання одним вчителем двох і більше предметів; дотримання “паралелей” учителів; обмеження максимально припустимої кількості годин з предмета на день; складання розкладу для вчителя, який викладає у двох групах одного класу (формування пар з іншими предметами або розміщення на перший / останній уроки); відображення та друк розкладу занять у різних формах, включаючи індивідуальні розклади вчителів і розклади окремих класів, інформацію про зайнятість кабінетів тощо; експорт розкладу у формат html для відображення на сайті школи; експорт розкладу в програму Excel; “дружній напівавтомат” для ручного редагування сформованого розкладу; зберігання в одному файлі декількох розкладів на різні періоди навчального року.

Існують також інші програми для складання розкладу (зокрема, програма Time Tables, її розробник – компанія Applied Software Consultants), але всі вони розраховані на загальноосвітні навчальні заклади, не враховують вищенаведену специфіку і не є корисними в роботі керівника музичних шкіл, через що і не використовуються.

Отже, очевидно є необхідність створення програмних засобів для полегшення складання розкладу та для пошуку збігів у розкладі кожного окремого учня. Вірогідно, це потребує фінансування (навчальним закладом, якщо він може собі це дозволити, чи місцевим департаментом культури або спонсором); керівник може проявити гнучкість та креативність і обійтися без додаткового фінансування, але у будь-якому разі необхідно дати програмістові технічне завдання, тобто задати майбутні якості бажаної програми. Для того, щоб програма розв'язувала перелічені проблеми, було сформульовано вимоги до програми для складання та редагування розкладу групових занять у музичній школі, а саме:

1. Зобразити кожен урок прямокутним блоком.
2. Для кожного уроку зробити можливим вибір тривалості уроку з таких варіантів: 25 хв., 35 хв. (для підготовчої групи, де за нормами санстанції урок триває 35 хв. замість 45 хв.), 45 хв., 1 год. 10 хв. (урок 35 хв. + 35 хв. з можливістю 5-хвилинної перерви в середині уроку), подвоєний урок (що складається з двох уроків по 45 хв. з перервою 5 хв.), полуторний урок (35 хв. – 5 хв. перерва – 20 хв.).
3. Забезпечити можливість починати урок у будь-який час, що є кратним 5 хвилинам, шляхом розміщення блоку в потрібний час сітки розкладу методом “перетягти та кинути”.
4. Задати обов'язкову перерву між уроками не менш ніж 5 хвилин.
5. Забезпечити можливість формування блоків-уроків на окремому полі із закладанням такої інформації: назва предмета, клас, прізвище викладача, кабінет, група.
6. Забезпечити можливість групування інформації за класами, викладачами та кабінетами.

7. При обранні одного з перелічених критеріїв формування таблиці забезпечити можливість підсвічування одного з двох критеріїв, що залишилися, різними кольорами. Наприклад, обране групування інформації за викладачами, а кабінети або класи підсвічені кожен своїм кольором.

8. Ураховувати семиденний робочий тиждень.

9. Забезпечити можливість виведення даних на друк.

10. Забезпечити можливість уведення облікового складу кожної групи та підключення модуля "Розклад" до загальної інформаційної системи.

11. При підключенні до загальної інформаційної системи забезпечити можливість об'єднання розкладу групових та індивідуальних занять окремого викладача й формування його загального розкладу, а також надання довідки з графіком роботи (для роботи за сумісництвом).

У такому варіанті програма відповідатиме потребам музичної школи при складанні розкладу.

Щодо програми для відстеження збігів у розкладі, то вона може бути одним із модулів єдиної інформаційної системи (що без сумніву потребує роботи програміста) або окремою програмою, яка є реляційною базою даних і може бути створена на базі MS Access.

Окрім того, інформаційні технології можуть стати в нагоді для поліпшення зв'язку музичної школи із зовнішнім середовищем. Слід зазначити, що постійна робота над презентацією закладу в зовнішньому середовищі сприяє збільшенню кількості бажаючих навчатися і тим самим дозволяє відбирати для навчання дітей із найкращими здібностями, а також відраховувати учнів, що не виконують вимоги закладу стосовно відвідування та успішності, не побоюючись зменшення контингенту школи.

Зв'язок із зовнішнім середовищем є двобічним. З одного боку, це презентація навчального закладу в зовнішньому середовищі в мережі Інтернет з використанням Веб-технологій, за допомогою яких створюється сайт; з іншого – це ретельне відстеження іміджу школи в мережі Інтернет та його корекція.

Висновки. Отже, програмні засоби, що використовуються в загальноосвітніх та багатьох інших закладах, не завжди відповідають вимогам музичних шкіл та шкіл мистецтв, що мають у своєму складі музичні відділи. Зазначені заклади потребують специфічного програмного забезпечення, що дозволить розв'язати проблеми з розкладом занять, завантаженістю вчителів, раціональним використанням наявних приміщень, а також сприятиме покращенню іміджу музичних шкіл та збільшенню кількості учнів у них. Для створення програм, що здатні допомогти в управлінні зазначеними закладами, необхідні відповідне фінансування та залучення професійних програмістів, які повинні бути обізнані зі специфікою роботи в музичних школах.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Стаття не висчерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними є визначення умов успішного впровадження інформаційних технологій у діяльність початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, висвітлення досягнень і труднощів у застосуванні інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 06.08.2001 № 523 "Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0803-01>

2. Ника-Софт. Программы автоматизации деятельности учреждений образования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nikasoft.ru/>

Стаття надійшла до редакції 09.09.2016